

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ДУДАР ОКСАНА ТАРАСІВНА

УДК 631.147

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

ТЕРНОПІЛЬ – 2012

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
ПАРХОМЕЦЬ Микола Кирилович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри аграрного бізнесу і обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НААН
КРОПИВКО Михайло Федорович,
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”,
завідувач відділу проблем галузевого і територіального управління

кандидат економічних наук, доцент
СТАДНИК Мирослава Євгенівна,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки

Захист відбудеться ___ лютого 2012 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий _____ січня 2012 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.П. Шаварина

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ДУДАР ОКСАНА ТАРАСІВНА

УДК 631.147

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

ТЕРНОПІЛЬ – 2012

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
ПАРХОМЕЦЬ Микола Кирилович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри аграрного бізнесу і обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НААН
КРОПИВКО Михайло Федорович,
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”,
завідувач відділу проблем галузевого і територіального управління

кандидат економічних наук, доцент
СТАДНИК Мирослава Євгенівна,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки

Захист відбудеться ___ лютого 2012 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий ____ січня 2012 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобальні зміни у розвитку світової економіки тісно пов'язані з динамічним зростанням попиту в багатьох країнах світу на високоякісну натуральну продукцію органічного агровиробництва, яке в порівнянні з традиційним має низку економічних, екологічних та соціальних переваг, слугує основою повноцінного харчування людей, що виключає будь-які ризики для їх здоров'я, зберігає довкілля.

Україна не повинна стояти осторонь цих процесів, адже її аграрний сектор володіє широким спектром можливостей для розвитку органічного напрямку господарювання, формування вітчизняного ринку органічної продукції, утримання стійких позицій на світовому органічному агропродовольчому ринку. Розраховувати на успіх можна лише за умови законодавчого і нормативно-правового забезпечення, впровадження інноваційних технологій, екологічного менеджменту, належної державної підтримки та суспільного визнання в країні органічного агровиробництва.

Наукова і прикладна проблематика екологізації сільського господарства, ефективності виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та продуктів харчування постійно знаходилась у полі зору багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Важливу роль у формуванні теоретичних концепцій органічного агровиробництва відіграли наукові праці М. Бжезінського, М. Гжибовської, М. Грунта, Є. Ковальова, А. Лічмана, Р. Несторовіча, Г. Нідера, М. Окади, С. Пілярського, А. Подолінського, Г. Руновського, Р. Штайнера та ін.

Дослідженню проблем еколого-спрямованого ведення аграрного сектора, ефективності органічних методів господарювання, формування ринку органічної продукції та продуктів харчування присвячені роботи вітчизняних вчених: В. Андрійчука, В. Артиша, В. Борисової, Н. Бородачевої, О. Бородіної, В. Вовка, Т. Зінчук, М. Капштика, М. Кропивка, Є. Милованова, І. Овсінського, М. Пархомця, О. Попової, О. Рудницької, П. Саблука, М. Стадник, В. Трегубчука, Р. Тринька, О. Царенка, М. Шикули, В. Шлапака, О. Шубравської та ін. Їх дослідження дозволили сформуванню системи знань, яка є науковим підґрунтям сучасних економічних поглядів на проблеми екологізації сільського господарства у контексті сталого розвитку агропродовольчої сфери України.

Однак, у більшості наукових розробок розглянуті окремі аспекти цієї багатогранної проблеми, де практично відсутні теоретико-методологічні основи щодо становлення системи ведення органічного агровиробництва для формування вітчизняного ринку органічної продукції та розширення експортного потенціалу органічного сектора держави.

Необхідність поглибленого наукового розроблення нових методичних підходів до формування організаційно-економічних засад органічного агровиробництва, національна важливість екологізації сільського господарства, якості й безпеки повноцінного харчування людей зумовили вибір теми дисертації, мету, структуру і напрями дослідження та визначили її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилось згідно з науково-дослідною тематикою Тернопільського національного економічного університету і знайшло відображення при виконанні

держбюджетної теми кафедри аграрного бізнесу і обліку: “Обґрунтування напрямів інтенсифікації агропромислового виробництва і активізації соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах адаптації суб’єктів господарювання до сучасних ринкових умов” (державний реєстраційний номер – 0105U000525), в межах якої автором розроблено “Економічні засади формування маркетингової політики агроформувань на шляху товаропросування органічної продукції до споживача”.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в поглибленні концептуальних основ і обґрунтуванні теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування ефективного органічного виробництва в сільськогосподарських підприємствах, спрямованого на утвердження вітчизняного ринку органічної продукції і розширення його експортного потенціалу.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання:

- здійснити аналіз генезису ідей, принципів і уточнити сутність органічного агровиробництва та узагальнити теоретичні підходи щодо формування його організаційно-економічних засад у контексті екологізації сільського господарства;
- здійснити системний аналіз сучасного стану і тенденцій становлення сертифікованого органічного агровиробництва в сільгосп підприємствах;
- обґрунтувати пріоритети щодо виробництва сільськогосподарської продукції органічного походження, виявити шанси і ризики для вітчизняних товаровиробників у його веденні;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо тенденцій розвитку органічного агровиробництва та динаміку розширення світового ринку органічної продукції з метою його адаптації до умов України;
- сформувати логічно-сміслову модель регіональної інтеграції органічних аграрних підприємств та інших суб’єктів ринку органічної агропродовольчої продукції в ланцюгу “органічне агровиробництво – просування органічної продукції – виробництво органічних продуктів харчування – споживач”;
- запропонувати концептуальну модель формування стратегії розвитку органічного агровиробництва в Україні;
- розрахувати прогностичні значення основних показників розвитку органічного агровиробництва в Україні на 2011-2015 рр.

Об’єктом дослідження є виробнича діяльність органічних сільськогосподарських підприємств та інших суб’єктів органічного сектора.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань формування та ведення органічного виробництва в аграрних підприємствах.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ, базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем екологізації сільського господарства, організації виробництва продукції органічного походження, формування маркетингової політики просування і збуту органічної продукції, законодавчі та нормативно-правові акти України та країн ЄС з питань екологізації агровиробництва.

Для реалізації завдань дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системний – для аналізу процесів і явищ у взаємозв’язку та

взаємозалежності, пов'язаних з формуванням організаційно-економічних засад органічного агровиробництва; абстрактно-логічний – для узагальнення і обґрунтування теоретичних та методичних засад формування органічного виробництва в сільськогосподарських підприємствах; монографічний – для відображення основних тенденцій становлення і розвитку органічних агроформувань в світі, і в Україні зокрема, у часовому вимірі; економічного аналізу і порівняння – для оцінки становлення і розвитку сертифікованого органічного агровиробництва; SWOT-аналізу з використанням методу PRESTCOM – для обґрунтування стратегії розвитку органічних агропідприємств; метод експертних оцінок – для опрацювання стратегії розвитку органічних агроформувань і оцінки їх позицій на органічному агропродовольчому ринку; маржинальний аналіз (CVP-аналіз) – для порівняння ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за органічною та інтенсивною технологіями; соціологічного дослідження – для опитування керівників агроформувань з метою вивчення питань, пов'язаних із становленням і розвитком органічного сектора, формування потенційного попиту на його продукцію; розрахунково-конструктивний – для визначення прогностичних значень показників розвитку органічного агровиробництва в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі і нормативні акти України (закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України), теоретичні праці вітчизняних і зарубіжних авторів, інші спеціальні та науково-практичні інформаційні джерела. Використані матеріали Державної служби статистики України, Всесвітньої організації з продовольства та сільського господарства при Організації Об'єднаних Націй – ФАО ООН, Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху – IFOAM, Федерації органічного руху України, Асоціації учасників органічного виробництва “БЮЛан Україна”, звіти окремих органічних господарств, результати соціологічних досліджень.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в системному обґрунтуванні теоретико-методологічних основ та прикладних організаційно-економічних засад щодо формування і розвитку органічного виробництва в сільськогосподарських підприємствах, а саме:

вперше:

- обґрунтовано концептуальну модель формування стратегії розвитку органічного агровиробництва, яка визначає основні стратегічні напрями, механізм реалізації і очікувані результати за умови нормативно-правового, соціально-економічного та організаційного забезпечення екологізації процесів виробництва сільськогосподарської продукції;

удосконалено:

- методичні підходи до системного вивчення особливостей формування організаційно-економічних засад органічного виробництва в агроформуваннях;
- механізм господарювання в сільському господарстві, який на відміну від функціонуючого двокритеріального орієнтира (соціально-економічний) базується на інтегрованому трикритеріальному (соціально-екологічно-економічний), здатному забезпечити реалізацію і досягнення триєдиного завдання: виробництво органічної сільськогосподарської продукції, безпечної для здоров'я людей;

ефективність і соціальна спрямованість; збереження земельних угідь і охорона довкілля;

- логічно-сміслову модель організації інтеграційної системи органічного агровиробництва, яка створює можливості для налагодження взаємовигідних зв'язків між різними технологічно пов'язаних між собою партнерів органічного сектора з притаманними їм функціями, з метою забезпечення сталого виробництва органічної сільськогосподарської продукції, спільного вибору стратегії і тактики у методах просування її до споживача та досягнення на цій основі високих економічних результатів;

дістало подальший розвиток:

- трактування сутності поняття “органічне агровиробництво”, яке на відміну від існуючих визначень, трактується як екологічно збалансована система органічного сільськогосподарського виробництва, в якій ключовими завданнями є ефективне виробництво натуральної продукції з високими біологічно цінними якостями та оздоровчими властивостями для забезпечення повноцінного харчування людей, виключає будь-які ризики для здоров'я, сприяє збереженню навколишнього природного середовища;

- послідовність поетапного дослідження ринку органічної сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, які дають змогу вивчати цільові органічні ринки, їх сегментацію і місткість, можливості щодо позиціонування агропродовольчих товарів на ринку з метою визначення стратегії розвитку суб'єктів органічного сектора, проектування та організації системи екологічного маркетингу;

- методичні підходи для визначення перспектив розвитку органічного агровиробництва в Україні на 2011-2015 рр., які, на відміну від інших, враховують загальні тенденції його становлення, що дало можливість розрахувати песимістичні, помірні і оптимістичні прогностичні значення загальних розмірів сертифікованих земельних угідь, які будуть відведені під органічне землеробство, часток земель під органічним агровиробництвом у загальній земельній площі; чисельність органічних господарств; середній розмір сертифікованих земельних угідь у розрахунку на одне сільгоспприємство.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці і обґрунтуванні пропозицій, спрямованих на формування організаційно-економічних засад органічного агровиробництва в контексті сталого розвитку сільського господарства та збереження довкілля.

Наукові результати та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, отримали схвальну оцінку та використовуються у практичній роботі Міністерством аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-32-15/21943 від 26.11.2009 р.), Федерацією органічного руху України (довідка №1403/01 від 14.03.2011 р.), Головним управлінням агропромислового розвитку Тернопільської облдержадміністрації (довідка № 02-1004/9-10 від 5.11.2009 р.); ТЗОВ “Жива земля Потутори” Бережанського району Тернопільської області (довідка № 75 від 7.09.2009 р.). Результати дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-13/1369 від 16.07.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто. З 22 опублікованих наукових праць, 17 – самостійні. Матеріали публікацій виданих у співавторстві, використані в дисертації в частині, що належить здобувачу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, наукові результати та практичні розробки дисертації доповідались та обговорювались на: Міжнародних науково-практичних конференціях молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації”: (м. Тернопіль, 2007-2011 рр.); Всеукраїнській науковій конференції аспірантів та студентів “Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектора економіки України” (м. Тернопіль, 2009р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах світової економічної кризи” (м. Тернопіль, 2009 р.); Всеукраїнському Дні органічного поля в рамках швейцарсько-українського проекту “Органічна сертифікація та розвиток ринку в Україні” (Житомирська область, м. Новоград-Волинський, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Ефективність використання біологічних та матеріально-технічних ресурсів аграрного виробництва” (м. Львів, 2009 р.); Першій Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених “Перспективні напрямки розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва” (м. Тернопіль, 2009 р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності” (м. Тернопіль, 2010 р.); IV Міжнародному Форумі молодих вчених “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (м. Харків, 2010 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції “Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика” (м. Луцьк, 2010 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Продуктивні сили і продовольча безпека країни” (м. Київ, 2010 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано у 22 наукових роботах (17 опубліковано автором одноосібно), у тому числі 8, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації. Загальний обсяг публікацій - 5,72 д.а. (особистий внесок дисертанта – 5,01 д.а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Обсяг основного тексту становить 194 сторінки. У дисертації міститься 24 таблиці, 37 рисунків, 13 додатків (на 20 сторінках). Список використаних літературних джерел включає 274 найменування на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретико-методологічні засади становлення і розвитку органічного аграрного виробництва**” здійснено аналіз генезису ідей і принципів формування органічного аграрного виробництва як концептуального фундаменту екологізації аграрної сфери, досліджено підходи до визначення сутності поняття “органічне агровиробництво”, розкрито загальний механізм розвитку

органічного агровиробництва в умовах глобалізації, узагальнено методологічні і методичні основи дослідження органічного агровиробництва.

Розвиток аграрного сектору економіки України вимагає дотримання тісного взаємозв'язку між світовими викликами глобалізації, орієнтованими на систему ведення органічного сільськогосподарського виробництва, яка б відповідала життєвим інтересам людства. Органічне агровиробництво є, з однієї сторони, проявом нової філософії щодо формування взаємовідносин між людиною, її діяльністю та довкіллям, з другої – ринковим явищем, що повинно виконувати вимоги сучасного агропродовольчого ринку.

Органічне агровиробництво розглянуто як складна екологічно збалансована система органічного сільськогосподарського виробництва, в якій ключовими завданнями є ефективно виробництво натуральної продукції з високими біологічно цінними якостями та оздоровчими властивостями для забезпечення повноцінного харчування людей, виключає будь-які ризики для здоров'я, сприяє збереженню навколишнього природного середовища. При органічному агровиробництві максимально застосовуються біологічні фактори підвищення продуктивної родючості ґрунтів з дотриманням стандартів, які регулюють технологічні процеси виробництва, встановлюють чіткі правила сертифікації, маркування, переробки, зберігання та реалізації органічної продукції.

Відповідно до чотирьох базових принципів, задекларованих Міжнародною федерацією органічного сільськогосподарського руху – IFOAM, на яких базується розвиток перспективного методу господарювання на землі (здоров'я; екологія; справедливість; турбота), в дисертації деталізовано основні чинники макро- і мікросередовища та елементи, які впливають на формування цілісної системи органічного агровиробництва в сільськогосподарських підприємствах. Доведено, що мікросередовище системи органічного агровиробництва на рівні агропідприємства повинні забезпечувати різноманітні елементи, які діють на основних етапах її функціонування. На першому етапі – первинного виробництва продукції – елементи, які регламентують стандарти та вимоги до органічного виробництва; контроль якості продукції; агроекологічні методи боротьби з шкідниками, хворобами і бур'янами та ін. На цьому етапі важливим чинником формування цілісної системи, основою органічного агровиробництва є наявність екологічно чистих земель, придатних для виробництва сертифікованої органічної продукції. Другий етап – підготовчі процеси до реалізації виробленої продукції та продуктів харчування на агропродовольчому ринку входять такі елементи: переробка органічної сировини; виробництво харчових продуктів; сортування; пакування; система маркування органічної продукції та продуктів харчування; зберігання; транспортування. Заключний – третій етап, пов'язаний з реалізацією органічної продукції на ринку, на якому задіяні елементи маркетингу, а саме: маркетинговий аналіз; цінова політика; стимулювання попиту споживачів на внутрішньому ринку; просування органічної продукції на внутрішній і зовнішній агропродовольчі ринки.

Виключно важлива роль в ефективному веденні органічного сектора належить державі, яка повинна формувати загальний механізм державного регулювання і його підтримки. На основі врахування тенденцій функціонування органічного сектора в країнах ЄС і особливостей його становлення в Україні розроблено концептуальну

схему загального механізму формування і розвитку органічного агровиробництва (рис. 1).

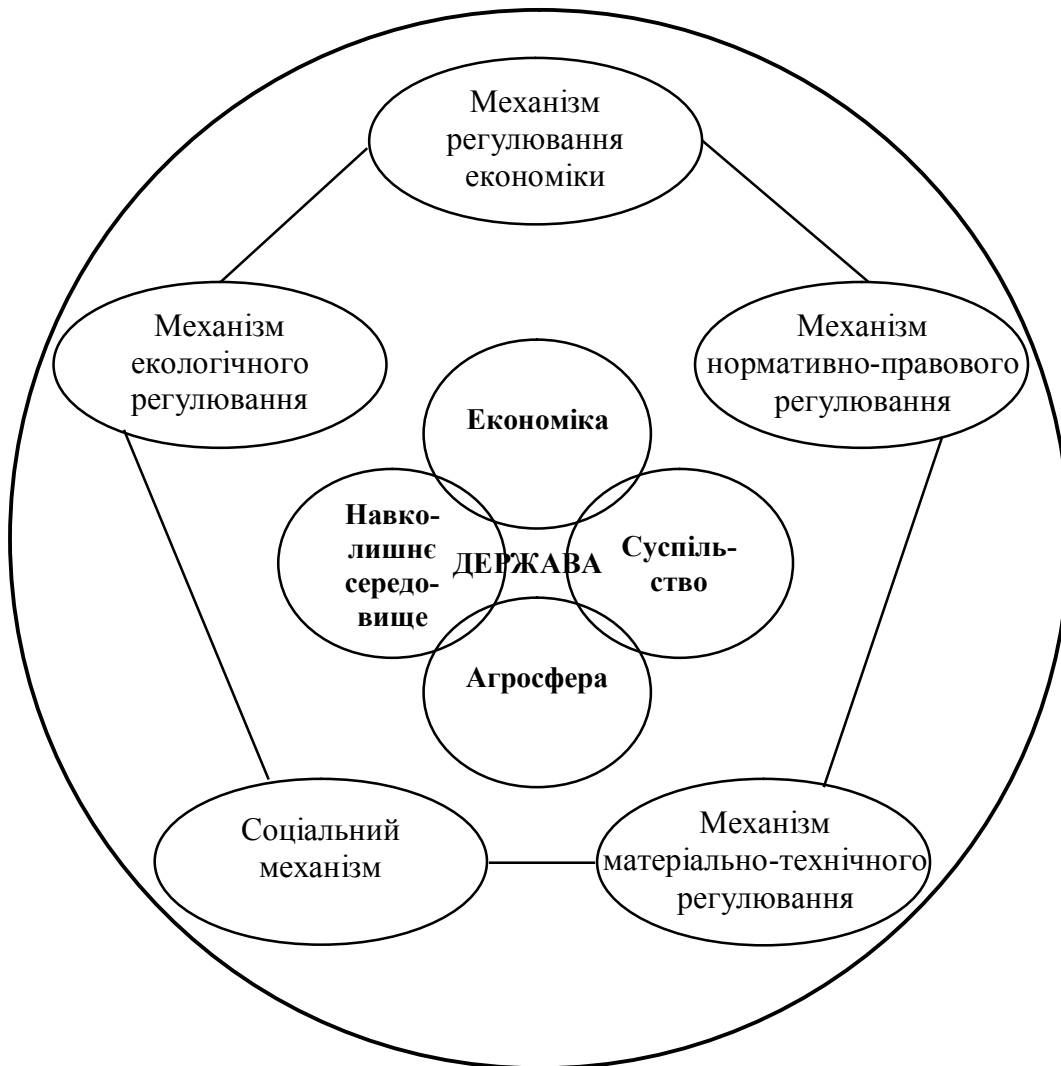

Рис. 1. Схема загального механізму формування і розвитку органічного агровиробництва

Системний підхід до ведення органічного виробництва в агроформуваннях потребує прийняття Закону України «Про органічне виробництво», створення національного органу сертифікації органічного агровиробництва, формування органічного агропродовольчого ринку.

У другому розділі «**Системний аналіз і оцінка сучасного стану ведення органічного виробництва в сільськогосподарських підприємствах**» проаналізовано основні тенденції становлення і розвитку органічного агровиробництва, дано оцінку забезпеченню сертифікованої діяльності органічних сільськогосподарських підприємств, проведено порівняльний маржинальний аналіз ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за органічною та традиційною технологіями.

Проведений системний аналіз і оцінка основних тенденцій становлення органічного агровиробництва дає можливість констатувати, що його розвиток набуває загальнодержавного характеру у контексті забезпечення повноцінного харчування населення для збереження здоров'я нації і довкілля.

В Україні загальна площа сертифікованих земельних угідь під органічним агровиробництвом в 2010 р. займала 270,2 тис. га. Це вагомий показник, оскільки Україна випереджує ряд країн Східної Європи, членів ЄС, для яких розвиток цього інноваційного напрямку є пріоритетом Спільної аграрної політики ЄС. Встановлено, що за період 2002-2010 рр. чисельність сільськогосподарських підприємств, які ведуть сертифіковане органічне виробництво, зросла із 31 до 142 одиниць, а показник середнього розміру вітчизняного органічного господарства стрімко знизився з 5304,8 га до 1903,0 га.

Сформована матриця SWOT-аналізу формування органічного агровиробництва у контексті екологізації сільського господарства України показує, що сильними сторонами цього інноваційного напрямку є зростання ролі органічного агровиробництва в світі, динамічне розширення попиту на його продукцію та великий потенціал вітчизняного сільського господарства для розвитку органічного сектора (рис. 2).

Слабкою стороною щодо розвитку органічного сектора є відсутність базового Закону України “Про органічне виробництво”, що створює законодавчий вакуум у сферах виробництва, сертифікації та маркування органічної продукції.

Встановлено, що одним з найважливіших механізмів гарантії якості та безпечності сільськогосподарської продукції, виробленої за органічними технологіями, є сертифікація, яка забезпечує контроль за її виробництвом та на всьому ланцюгу просування органічної продукції від виробника до споживача.

Індивідуальна сертифікація вітчизняних агроформувань, які займаються виробництвом органічної продукції, головним чином, здійснюється іноземними сертифікаційними органами, відповідно до ринку експорту. Найбільша частка органічних аграрних формувань в Україні сертифікована згідно з стандартами ЄС, – 57,5%, друге місце належить Асоціації “БІОЛан Україна” – 18,2%, третє – стандартам Національної органічної програми США – 12,1%, по 6,1% господарств сертифіковано на підставі японських сільськогосподарських стандартів (JAS) та приватних стандартів BIO SVISSE (Асоціації швейцарських організацій виробників органічної продукції).

Вироблена продукція в органічних сільськогосподарських підприємствах переважно орієнтована на експорт у країни ЄС. В основному це рослинницька продукція – крупнотоварне виробництво зернових і олійних культур (озима пшениця, ярий ячмінь, жито, гречка, соняшник, соя). Дрібні товаровиробники із-за нерозвиненості внутрішнього ринку збуту продукції органічного походження змушені часто збувати сільськогосподарську продукцію споживачам на ринку за цінами продукції традиційного виробництва.

Проведений порівняльний маржинальний аналіз (аналіз взаємозв’язку “витрати – обсяг – прибуток”) виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах Тернопільської області за традиційною і органічною технологіями засвідчує, що витрати є найважливішим об’єктом управління, який визначає стан і перспективи їх розвитку. Порівняльна оцінка повної собівартості 1 ц озимої пшениці показує, що виробничі витрати в органічному господарстві – ТзОВ “Жива земля Потурори” Бережанського району Тернопільської області на 55% є вищими,

ніж за традиційною технологією в середньому у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, при урожайності нижчій на 49%.

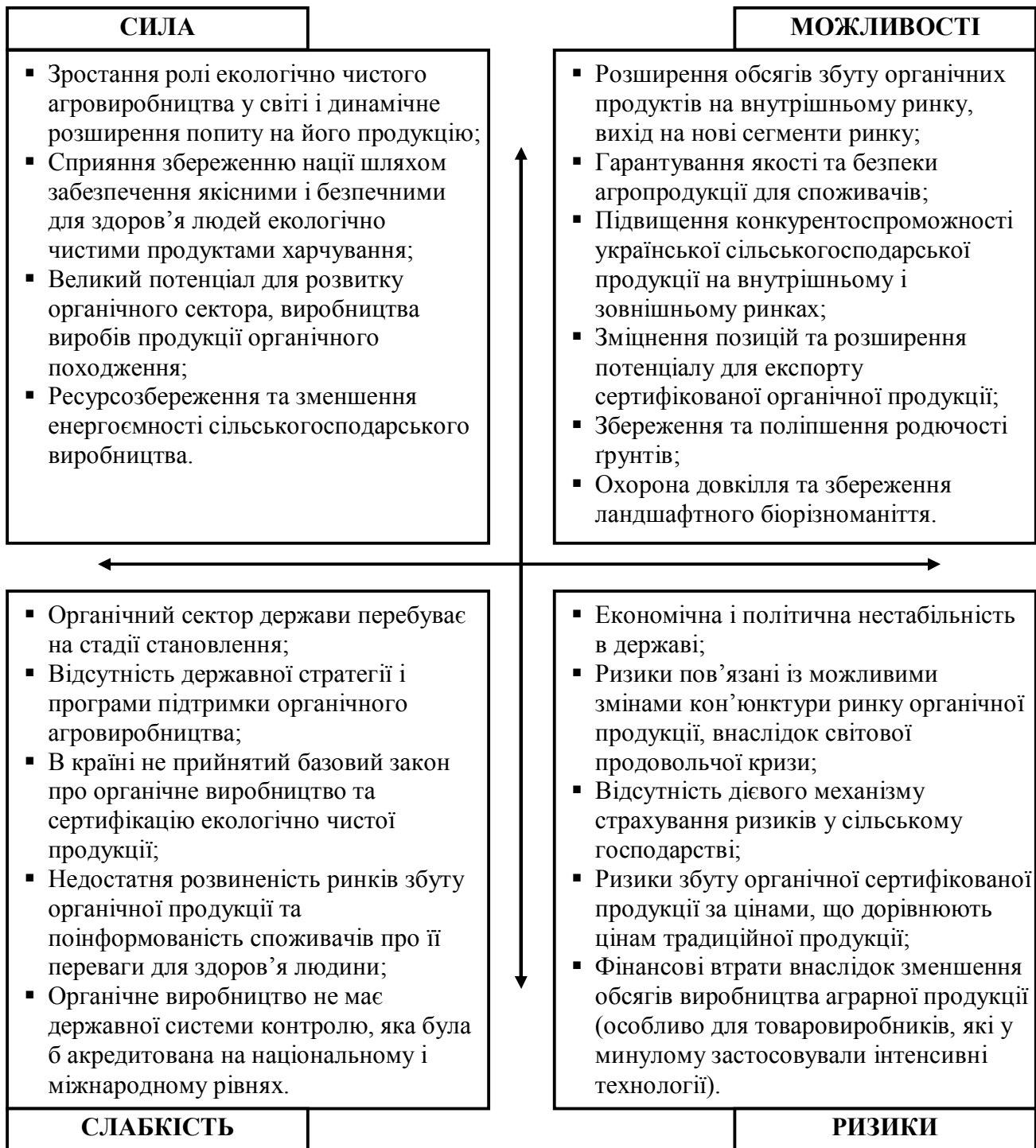

Рис. 2. Матриця SWOT – аналізу формування органічного агровиробництва у контексті екологізації сільського господарства України

Одержані показники засвідчують, що для забезпечення ефективного виробництва органічної сільськогосподарської продукції необхідне не тільки формування належної системи управління витратами, а й запровадження цільової державної підтримки і пільгового кредитування для забезпечення технологій органічного агровиробництва.

Пріоритетним напрямом врівноваження витратного процесу при виробництві продукції за органічними технологіями запропоновано запровадження ефективної системи матеріального і морального стимулювання керівників, спеціалістів і безпосередньо виконавців, якими реалізуються методи щодо визначення розмірів затрат матеріальних і грошових ресурсів для забезпечення ефективного ведення органічного виробництва.

У третьому розділі **“Концептуальні організаційно-економічні засади формування і подальшого розвитку органічного агровиробництва у контексті екологізації аграрної сфери”** визначено маркетингову орієнтацію товаровиробників, спрямовану на купівельну поведінку і попит споживачів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування органічного походження, сформовано стратегію розвитку органічних сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано прогностичні значення показників розвитку органічного агровиробництва в Україні та модель інтеграційної системи його ведення.

Для товаровиробників, які виробляють і постачають на ринок органічну продукцію, основою маркетингової діяльності є отримання високого економічного зиску і повне задоволення запитів та потреб споживачів. Враховуючи те, що попит на органічну продукцію в Україні залежатиме від рівня зростання доходів українських громадян та їх зростаючої екологічної свідомості, в дисертації запропоновані основні елементи маркетингових каналів збуту продукції органічного походження.

Аргументовано, що в період формування органічного агровиробництва головним елементом управління підприємством є стратегія його розвитку, яка повинна визначати: вибір стратегічних екологічно чистих агрозон і видів діяльності; міру ризику; реакцію підприємств на можливості і загрози зовнішнього середовища. Із запропонованої матриці стратегії діяльності органічних сільськогосподарських підприємств видно, що для стабільних господарств з високим рівнем товарності виробленої продукції найбільш вдалою буде стратегія утримання на органічному сегменті агропродовольчого ринку, яка змушуватиме до пошуку найбільш вдалого взаємодоповнюючого поєднання виробництва конкретних видів органічної продукції, щоб витримати конкуренцію.

За результатами соціологічного опитування 118 керівників агропідприємств Західного регіону України, які займаються виробництвом продукції за традиційними технологіями встановлено, що лише 65% опитаних респондентів мають наміри перевести підприємство на органічні технології виробництва продукції з певними застереженнями, в першу чергу мотивуючи потребу у наданні допомоги щодо: законодавчого і нормативно-правового забезпечення для ведення органічного виробництва – 90%; індивідуального дорадництва в питаннях інспекції та сертифікації господарства – 55%; фінансової допомоги зі сторони держави – 72%; умов кредитування – 24%; гарантій стабільного збуту органічної продукції по вигідних цінах – 64%.

З метою визначення песимістичних, помірних і оптимістичних прогностичних значень основних показників розвитку органічного агровиробництва в Україні на найближчі роки використано метод екстраполяції прогнозування. Дослідження динаміки показників на базі статистичних даних за 2002-2010 рр. проведене з

допомогою пакета обробки статистичних даних програми Microsoft Excel. Прогнозне значення $y_p = a_1 t_p + a_0$ знаходиться від y_{min} до y_{max} . Нижня межа довірчого інтервалу $y_{min} = y_p - \Delta y$ – песимістичний прогноз. Верхня межа довірчого інтервалу $y_{max} = y_p + \Delta y$ – оптимістичний прогноз.

Побудовані в дисертації економіко-математичні моделі адекватні експериментальним даним і мають високе значення коефіцієнта детермінації прогнозованих показників ($R_{min} = 0,9315$; $R_{max} = 0,9642$) (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення моделей тренду, коефіцієнтів детермінації і оптимістичних прогнозних значень показників розвитку органічного виробництва в Україні

Показники	Модель тренду	Коефіцієнт детермінації, R^2	Оптимістичні прогнозні значення показників, рік	
			Рік	Значення
Загальна площа сертифікованих земельних угідь відведених під органічне виробництво, тис. га	$y = 176,87x^{0,2461}$	0,9315	2011	346,5
			2012	353,4
			2013	359,7
			2014	365,9
			2015	371,8
Частка сільськогосподарських угідь під органічним агровиробництвом, %	$y = 0,4624x^{0,2789}$	0,944	2011	0,97
			2012	1,00
			2013	1,02
			2014	1,04
			2015	1,06
Кількість сертифікованих органічних сільськогосподарських підприємств, од.	$y = 0,7172x^3 - 9,1937x^2 + 44,756x - 0,1429$	0,9574	2011	262
			2012	350
			2013	468
			2014	620
			2015	808
Середній розмір земельних угідь в органічному аграрному підприємстві, га	$y = 5108,5x^{-0,3703}$	0,9642	2011	2726,3
			2012	2643,1
			2013	2568,7
			2014	2504,3
			2015	2448,8

Використання степеневого рівняння тренду дозволило встановити, що оптимістичне прогнозне значення обсягів площ, сертифікованих під органічним землеробством у 2015 р., може становити – 371,8 тис. га. Відповідно оптимістичне прогнозне значення частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом в Україні буде доведено до 1,06% у загальній площі сільськогосподарських угідь. Прогнозуються зміни в нарощуванні чисельності сертифікованих органічних підприємств впродовж майбутнього періоду.

Враховавши особливості і тенденції розвитку вітчизняного аграрного сектора, а також використавши європейські моделі розвитку органічного виробництва у країнах ЄС, в дисертації обґрунтована концептуальна модель формування стратегії розвитку органічного агровиробництва в Україні (рис. 3).

В основі моделі цієї стратегії покладено принцип забезпечення соціальних і екологічних ефектів в результаті екологізації агросфери, а її застосування повинно визначатися балансом між економічними та екологічними аргументами. Водночас екологічні обмеження мають бути більш жорсткими.

Доведено, що в сучасних умовах невизначеності щодо розвитку вітчизняного органічного сектора значний стабілізуючий вплив могла б справляти дієва система інтеграції суб'єктів органічного агровиробництва. Запропонована логічно-сміслова модель системи органічного виробництва дасть змогу налагодити взаємовигідні зв'язки між різними технологічно пов'язаними між собою партнерами органічного сектора з притаманними їм функціями, для забезпечення сталого виробництва органічної сільськогосподарської продукції, спільного вибору стратегії і тактики у методах просування її до споживача та досягнення на цій основі високих економічних результатів. Невід'ємним структурним елементом інтеграційної системи органічного виробництва вважаються органи регулюючого впливу: інспекція державного нагляду за дотриманням вимог органічного виробництва; служба контролю за дотриманням стандартів виробництва та сертифікації органічної сільськогосподарської продукції; незалежні експертні центри контролю якості продукції.

Важливу роль у діяльності підприємств органічного агровиробництва у питаннях забезпечення ефективного збуту органічної продукції під спільною маркою повинні відіграти маркетингові кооперативи, яким разом із маркетинговими службами агроформувань належить забезпечувати співпрацю із супермаркетами, ресторанами, спеціалізованими магазинами, лікарнями, підприємствами із зберігання органічної продукції, підприємствами, що здійснюють глибоку промислову переробку сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновані нові концептуальні підходи щодо формування організаційно-економічних засад органічного агровиробництва у контексті екологізації сільського господарства в Україні. Результати дослідження дали підстави сформуувати такі загальні науково-теоретичні і практичні висновки.

1. Дослідження та узагальнення теоретико-концептуальних засад розвитку альтернативних методів ведення еколого-спрямованого сільськогосподарського виробництва, які зумовлені сучасними викликами глобалізації та посиленням диференціації суспільства, дозволили сформуувати визначення, що органічне агровиробництво – трактується як складна екологічно збалансована система органічного сільськогосподарського виробництва, в якій ключовими завданнями є ефективно виробництво натуральної продукції з високими біологічно цінними якостями та оздоровчими властивостями для забезпечення повноцінного харчування людей, виключає будь-які ризики для здоров'я, сприяє збереженню навколишнього природного середовища.

2. У гармонізації взаємовідносин між людиною і агросферою, забезпеченні людства високоякісною сільськогосподарською продукцією, яка не створює ризиків

і загроз для безпеки здоров'я людини, головним етапом слугує системна побудова органічного агровиробництва за цілісним підходом, при якій усі ланки виробничо-збутового ланцюга органічної продукції були б у полі зору і оцінки кінцевого споживача для визначення її конкурентних переваг у порівнянні з традиційною.

3. В результаті системного аналізу світових тенденцій розвитку органічного агровиробництва і вітчизняних особливостей його становлення виявлено, що незважаючи на відсутність відповідної законодавчо-нормативної бази щодо органічного виробництва в Україні, аграрний сектор займає 16 місце серед країн світу по площах сертифікованих земель (270,2 тис. га), що становить 0,80% у загальній світовій площі органічних земель. Це вагомий показник, який свідчить, що наша держава випереджує ряд країн ЄС (Португалія, Швеція, Фінляндія, Данія, Угорщина, Польща), для яких цей інноваційний напрям розвитку є пріоритетом спільної аграрної політики ЄС.

4. Незважаючи на значні площі під вітчизняним органічним землеробством, вироблена, виключно рослинницька органічна продукція зернових та олійних культур, спрямовується не для задоволення потреб власних споживачів, а є експортноорієнтованою на зовнішні органічні ринки, головним чином у високорозвинуті країни Західної Європи (Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія), де зростаючий попит на органічне продовольство значно перевищує пропозицію. Запропоновано удосконалити галузеву структуру сільськогосподарського виробництва в діючих органічних підприємствах та при формуванні нових дотримуватись цілісного підходу, при якому розвиток тваринницької галузі є обов'язковою складовою органічного агровиробництва, що сприятиме врівноваженню його як системи, забезпечуючи ґрунт органічними добривами для потреб рослин в поживних речовинах.

5. На сучасному етапі невизначеності щодо розвитку вітчизняного органічного агровиробництва важливе значення надається налагодженню взаємовигідних партнерських відносин між сертифікованими сільськогосподарськими і переробними підприємствами, суб'єктами інфраструктури органічного ринку, на основі горизонтальної і вертикальної інтеграції. Запропонована логічно-сміслова модель інтеграційної системи органічного агровиробництва створює можливість налагодити надійні партнерські зв'язки для ефективного поєднання технологічно пов'язаних між собою різних видів діяльності з притаманними їм функціями з метою виробництва високоякісної органічної сільськогосподарської продукції і доведення її до споживача, досягнення на цій основі високих екологічних результатів господарської діяльності.

6. Найважливішим об'єктом управління, відтак у системному аналізі і оцінці результативності господарювання органічних сільськогосподарських підприємств, що визначає стан і перспективи їх розвитку є витрати. Їх відхилення від нормативних параметрів суттєво впливає на кількість і якість продукції, обсяги прибутку, формування економічного інтересу товаровиробників. На основі аналізу досвіду країн ЄС доведено, що для забезпечення ефективного ведення вітчизняного органічного агровиробництва необхідно сформувати не тільки належну систему управління витратами в кожному агроформуванні, але й запровадити спеціальні

форми державної підтримки органічного сектора, сформувати дієву інфраструктуру органічного агропродовольчого ринку для повного задоволення потреб споживачів.

7. На шляху утвердження органічного агровиробництва в Україні важливе значення має прийняття базового Закону України “Про органічне виробництво”, створення національного органу сертифікації та інспекції підприємств, покращення поінформованості керівників і спеціалістів аграрних формувань, які ведуть виробництво за традиційними технологіями з питань функціонування органічного сектора в Україні і за її межами. На підставі соціологічного опитування встановлено, що серед керівників аграрних підприємств Західного регіону України, які зацікавлені в переході на цей інноваційний метод господарювання, потребують допомоги в: законодавчому і нормативно-правовому забезпеченні органічного агровиробництва – 90%; індивідуальному дорадництві в питаннях інспекції та сертифікації господарства – 55%; державній фінансовій підтримці – 72%; отриманні доступних кредитів – 24%; гарантій щодо стабільного збуту органічної продукції по вигідних каналах – 64%.

8. Перспективна модель стратегії розвитку органічних сільсько-господарських підприємств має охоплювати узагальнену систему дій, спрямовану на досягнення мети через розподіл, координацію та ефективне використання наявного ресурсного потенціалу, з дотриманням вимог вітчизняної нормативно-законодавчої бази і міжнародних стандартів та норм функціонування органічного агровиробництва. Запропонована в роботі концептуальна модель стратегії розвитку органічного агровиробництва в Україні відповідає чотирьом основним якісним характеристикам: екологічній; економічній; ринковій; суспільній.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дудар. О.Т. Організаційно-економічні засади розвитку кооперації в сільському господарстві / О.Т. Дудар, Н.Є. Голомша // “Наука молода”. Зб. наук. праць Ради молодих вчених Тернопільського державного економічного університету. – Тернопіль, ТДЕУ, 2005. – Вип. 4. – С. 40-43. Особистий внесок здобувача: досліджено роль аграрних кооперативів в агробізнесі країн ЄС та обґрунтовано можливі рівні кооперативних формувань у сільському господарстві України (0,42 д.а., з яких автору належить 0,21 д.а.).

2. Дудар О.Т. Методичні підходи аналізу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та їх продукції / О.Т. Дудар // “Наука молода”. Зб. наук. праць Ради молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, ТНЕУ, 2009. – Вип. 11. – С. 177-181.

3. Дудар О.Т. Організаційно-економічні основи формування і розвитку органічного агровиробництва / О.Т. Дудар // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2009. - Вип. 3. – С.80-86.

4. Дудар О.Т. Органічне агровиробництво у системі еколого-спрямованого розвитку сільського господарства / О.Т. Дудар // Інноваційна економіка. – 2009. – № 4. – С. 26-30.

5. Дудар Т.Г. Маркетингова діяльність у системі товаропросування органічної продукції до споживачів / О.Т. Дудар, Т.Г. Дудар // Зб. наук. праць “Економіка та управління АПК” – Біла Церква, 2010. – Вип. 2 (71). – С. 11-15. Особистий внесок здобувача: проаналізовано основні елементи формування маркетингових каналів збуту продукції органічного походження (0,44 д.а., з яких автору належить 0,22 д.а.).

6. Дудар Т.Г. Аналіз стану маркетингу органічної продукції та шляхи розвитку каналів її збуту на агропродовольчому ринку / Т.Г. Дудар, О.Т. Дудар // Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. – 2010. – № 17 (2). – С. 160-166. Особистий внесок здобувача: обґрунтовано маркетингові стратегії виходу товаровиробників на ринок органічної агропродовольчої продукції (0,45 д.а., з яких автору належить 0,30 д.а.).

7. Дудар О.Т. Порівняльний маржинальний аналіз ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за органічною та інтенсивною технологіями / О.Т. Дудар // Інноваційна економіка. – 2010. – № 5. – С. 86-91.

8. Дудар О.Т. Системний аналіз важливих складових утвердження вітчизняного органічного агровиробництва / О.Т. Дудар // Сталий розвиток економіки. – 2010. – № 2. – С. 135-139.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Дудар О.Т. Відродження кооперативного руху в сільському господарстві / О.Т. Дудар, Р.В. Волошин // Формування конкурентоспроможності продукції і підприємств АПК: зб. наук. праць студентів Інституту аграрної економіки і менеджменту ТДЕУ. – Тернопіль, 2005. – С. 132-136. Особистий внесок: обґрунтовано можливі рівні кооперативних формувань в агросекторі України (0,20 д.а., з яких автору належить 0,15 д.а.).

10. Дудар. О.Т. Основні тенденції розвитку інвестиційної привабливості сільського господарства / О.Т. Дудар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених Ч.І. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 222-225.

11. Дудар О.Т. Аналіз основних тенденцій реформування аграрних відносин у країнах Центральної та Східної Європи на шляху до Євроінтеграції / О.Т. Дудар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених Ч.І. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 40-42.

12. Дудар О.Т. Розвиток виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції / О.Т. Дудар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених Ч.І. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 187-189.

13. Дудар О.Т. Важливі фактори розвитку ринку продукції органічного аграрного виробництва / О.Т. Дудар // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах світової економічної кризи: зб. тез доп. наук. конф. проф.-викл. складу – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 54-56.

14. Дудар О.Т. Формування каналів просування органічної продукції на внутрішній і зовнішній агропродовольчі ринки / О.Т. Дудар // Сучасний стан і

перспективи розвитку аграрного сектора економіки України: зб. тез доп. всеукр. наук. конф. аспірантів та студентів – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 23-25.

15. Дудар О.Т. Проблеми переходу до органічної моделі агровиробництва в контексті сталого розвитку агросфери / О.Т. Дудар, В.Т. Дудар // Перспективні напрями розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТІ АПВ УААН, ТНЕУ, 2009. – С. 187-190. Особистий внесок здобувача: аналіз основних чинників, що стримують запровадження органічного агровиробництва в Україні (0,16 д.а., з яких автору належить 0,08 д.а.).

16. Дудар О.Т. Проблеми забезпечення системи сертифікації та контролю за агровиробництвом органічної продукції / О.Т. Дудар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: зб. тез доп. Шостої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених Ч.ІІ. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 292-294.

17. Дудар О.Т. Стан і проблеми розвитку маркетингу органічної сільсько-господарської продукції / О.Т. Дудар // “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах економічної нестабільності”: зб. тез доп. наук. конф. проф.-викл. складу. – Тернопіль: ТНЕУ 2010. – С. 85-86.

18. Дудар О.Т. Сучасні проблеми у формуванні системи сертифікації продукції органічного агровиробництва / О.Т. Дудар // Матеріали IV Міжнародного Форуму молодих вчених: “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи”. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – С. 22-24.

19. Дудар О.Т. Особливості становлення ринку органічної агропродовольчої продукції в Україні / О.Т. Дудар // “Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика”: матеріали XV Міжн. наук.-практ. конф. / відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – С. 112-114.

20. Дудар О.Т. Аналіз тенденцій становлення органічного виробництва в аграрних формуваннях / О.Т. Дудар // “Продуктивні сили та продовольча безпека країни”: матер. Другої Міжн. наук.-практ. конф. молодих вчених / [редкол.: П.Т. Саблук та ін.]. – Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. – С. 103-106.

21. Дудар О.Т. Реальні можливості України щодо розширення участі у світовому ринку екологічно чистої агропродовольчої продукції / О.Т. Дудар // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: зб. тез доп. Восьмої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених Ч.ІІ. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С. 243-245.

22. Дудар О.Т. Аналіз соціологічного опитування щодо перспектив ведення органічного агровиробництва / О.Т. Дудар // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах проведення системних реформ: зб. тез доп. наук. конф. проф.-викл. складу – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С. 33-35.

АНОТАЦІЯ

Дудар О.Т. Організаційно-економічні засади формування органічного агровиробництва. – **На правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2012.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні засади становлення і розвитку органічного агровиробництва. На основі системного аналізу виявлено основні тенденції розвитку і особливості забезпечення сертифікованої діяльності органічних сільськогосподарських підприємств. Здійснено порівняльний маржинальний аналіз ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за органічною та традиційною технологіями.

Розроблено рекомендації для організації інтеграційної системи органічного агровиробництва суб'єктами органічного сектора з метою забезпечення ефективного виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції, спільного вибору стратегії і тактики у просуванні її до споживача, досягнення на цій основі високих економічних результатів.

Обґрунтовано концептуальну модель формування стратегії розвитку вітчизняного органічного агровиробництва. Визначено песимістичні, помірні і оптимістичні прогностичні значення основних показників розвитку органічного агровиробництва в Україні на 2011-2015 рр.

Ключові слова: органічне агровиробництво, сертифікація, стандарти, ринок органічної продукції, маркетингова орієнтація, стратегія розвитку, інтеграційна система, маркетингові кооперативи.

АННОТАЦІЯ

Дудар О.Т. Организационно-экономические основы формирования органического агропроизводства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины. – Тернополь, 2011.

В диссертации исследованы теоретико-методологические основы становления и развития органического агропроизводства. На основании изучения и анализа литературных источников по проблемам экологизации сельского хозяйства, эффективности альтернативных методов хозяйствования раскрыта сущность формирования современного органического сектора, особенности, принципы и общий механизм развития органического агропроизводства в условиях глобализации в связи с изменением мировой конъюнктуры.

Дано определение понятия «органическое агропроизводство» как сложной экологически сбалансированной системы органического сельскохозяйственного производства, ключевыми задачами которого является эффективное производство натуральной продукции, имеющей биологически ценные качества и оздоровительные свойства для обеспечения полноценного питания людей, исключая любые риски для их здоровья, обеспечивающей сохранение окружающей природной среды. При органическом агропроизводстве максимально используются биологические факторы повышения продуктивного плодородия почв с соблюдением стандартов, регламентирующих технологические процессы производства, устанавливаются чёткие правила сертификации, маркирования, переработки, хранения и реализации органической продукции.

На основании системного анализа выявлено современные тенденции развития и особенности обеспечения сертифицированной деятельности органических сельскохозяйственных предприятий. Осуществлен сравнительный маржинальный анализ эффективности производства сельскохозяйственной продукции по органической и традиционной технологиям.

Сформированная в диссертации матрица SWOT-анализа дает основание утверждать, что сильной стороной на этапе становления органического производства в Украине является прежде всего динамический рост потребительского спроса в мире на высококачественную натуральную сельскохозяйственную продукцию и огромный ресурсный потенциал отечественного сельского хозяйства для развития органического сектора.

Установлено, что слабой стороной в развитии органического агропроизводства является отсутствие базового закона об органическом производстве, создающего вакуум в сферах производства, сертификации и маркирования органической продукции.

Аргументировано, что в период формирования органического агропроизводства главным элементом системы управления предприятием является стратегия его развития, которая определяет: выбор стратегических экологически чистых агрозон и вида деятельности, степень риска и другое.

Предложено для обеспечения эффективного производства органической сельскохозяйственной продукции сформировать систему управления расходами, внедрить целевую государственную поддержку и льготное кредитирование для обеспечения технологий органического сельскохозяйственного производства.

Разработаны рекомендации по организации интегрированной системы органического агропроизводства субъектами органического сектора с целью обеспечения эффективного производства высококачественной натуральной сельскохозяйственной продукции, совместного выбора стратегии и тактики в продвижении ее к потребителю, достижения на этой основе высоких экономических результатов. Составным структурным элементом интеграционной системы органического производства считаются органы регулирующего влияния: инспекция государственного надзора за соблюдением требований органического производства; служба контроля за соблюдением стандартов производства и сертификации органической сельскохозяйственной продукции; независимые экспертные центры по контролю качества продукции.

С учетом природных и экономических особенностей национального аграрного сектора и сформировавшихся тенденций развития органического сектора в ЕС обосновано концептуальную модель формирования стратегии развития отечественного органического агропроизводства, которая определяет стратегические направления, механизм реализации и ожидаемые результаты при условии нормативно-правового, социально-экономического и организационного обеспечения экологизации процессов производства сельскохозяйственной продукции. Определены пессимистические, умеренные и оптимистические прогнозные значения основных показателей развития органического агропроизводства в Украине на ближайшие годы.

В исследовании доказано, что стратегически важным условием развития органического производства сельскохозяйственных предприятиях является создание полноценного отечественного рынка органической продукции, который был бы интегрирован в европейский и мировой рынки, гарантируя потребителям высокое качество продукции.

Ключевые слова: органическое агропроизводство, сертификация, стандартизация, рынок органических продуктов, маркетинговая ориентация, стратегия развития, интеграционная система, маркетинговые кооперативы.

ANNOTATION

Dudar O.T. The organizational and economic principles of the formation of organic agricultural production. – On rights for a manuscript.

Dissertation for awarding candidate degree of economic sciences on specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (economic activities). Ternopil National Economic University Ministry of Education, Science, Youth and Sports of Ukraine. – Ternopil, 2011.

The dissertation investigated the theoretical and methodological principles of formation and development of organic agricultural production. Based on system analysis the main trends and features of certified organic farm activities are identified. The comparative marginal analysis of the efficiency of agricultural production on organic and intensive technologies is performed.

The recommendations are made on the organization of the integration of organic agricultural production entities of the organic sector to ensure sustainable production of high quality natural agricultural products, a joint choice of strategies and tactics in promoting its customers, on this basis to achieve high economic results.

The conceptual model of national development strategies of organic agricultural production is grounded, which defines the main strategic directions, the mechanism of implementation and expected results. Detected pessimistic, moderate and optimistic forecast values of key indicators of development of organic agricultural production in Ukraine in 2011-2015.

Key words: organic agricultural production, certification, standards, the organic food market, marketing orientation, strategy development, system integration, marketing cooperatives.